

Joanna Sobczak
Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa
Oddział w Poznaniu

ZMIANY W PRODUKCJI JAJ SPOŻYWCZYCH W POLSCE PO PRZYSTĄPIENIU DO UE

Streszczenie

Standardy unijne wprowadzając zmiany w systemach utrzymania kur nieśnych spowodowały konieczność wymiany wyposażenia technologicznego w blisko 80% kurniakach towarowych w Polsce. Ograniczenie obsady m² powierzchni użytkowej o min. 30% w konsekwencji obniży liczbę jaj konsumpcyjnych pozyskiwanych przez producentów. Niepewność spowodowana nowymi przepisami może doprowadzić do wzrostu importu tanich jaj z innych państw, co przyczyniłoby się do obniżenia cen jaj wyprodukowanych w Polsce. Szansą polskiego drobiarstwa może być produkcja tzw. jaj „organicznych” lub „eko-jaj” pozyskiwanych w warunkach chowu z udziałem wybiegów lub specjalnych dodatków paszowych. Jaja takie uzyskują wysoką cenę na rynkach unijnych i są przyszłością na stołach bogatych konsumentów także w Polsce.

Słowa kluczowe: kury nieśne, produkcja jaj, dobrostan

Wprowadzenie

Na całym świecie jakość produktu decyduje o opłacalności jego produkcji. Różnice w dochodach producenta jaj zależą w dużej mierze od dostarczenia odbiorcy jaj dobrej jakości. Dla konsumenta towarem atrakcyjnym jest świeże, dobre w smaku jajo o czystej i nieuszkodzonej skorupie. O smaku jaj decyduje przede wszystkim jakość i skład paszy podawanej kurom, a świeżość oferowanego towaru zależy od dobrej organizacji ekspedycji jaj z kurników do magazynów bądź punktów detalicznej sprzedaży. Natomiast czysta i nieuszkodzona skorupa to cechy jaj, za które odpowiedzialny jest głównie producent. Z chwilą przystąpienia do UE, Polskę obowiązuje wspólny rynek rolny oraz handel produktami rolnymi, do których należą także jaja i mięso drobiowe. Oznacza to podporządkowanie się zasadzie jednolitości rynku, czyli – swobodnemu przepływowi towarów, ujednoczenie zasad obrotu towarowego, a przede wszystkim harmonizację uregulowań administracyjnych i weterynaryjnych w odniesieniu do produkowanej żywności.

Podstawowe regulacje dotyczące rynku jaj, obowiązujące producenta

- Jaja przeznaczone do konsumpcji muszą być produkowane na fermach położonych na obszarach wolnych od chorób zakaźnych.
- Systemy utrzymania kur nieśnych muszą spełniać warunki Dyrektywy EC 99/74 z lipca 1999 roku.
- Jaja powinny być zbierane kilka razy dziennie.
- Producenci jaj konsumpcyjnych obowiązani są do oznaczania ich datą zniesienia (stemplowanie skorupy każdego jaja).
- W fermie powinny być wyodrębnione pomieszczenia do przechowywania jaj.
- Do obrotu na rynku spożywczym mogą być dopuszczone wyłącznie jaja oznakowane i zapakowane.
- Prowadzenie działalności importowej w zakresie jaj konsumpcyjnych i produktów z jaj wymaga posiadania licencji importowej.

Produkcja drobiarska odgrywa w obrocie krajowym znaczną rolę. Według danych GUS oraz innych, np. Krajowej Izby Drobiu, w ostatnich latach wzrosło spożycie jaj w Polsce – od roku 2000 (186 szt.) do 2005 (215 szt.) o 29 jaj na mieszkańca.

Natomiast z wielu powodów (dietetycznych, sanitarno-weterynaryjnych) stale rośnie zainteresowanie mięsem i przetworami z tuszek drobiowych – co na tle spożycie innych gatunków mięsa obrazuje tabela 1.

Tabela 1. Spożycie w Polsce mięsa (kg) i jaj (sztuk) na 1 mieszkańca/rok
Table. 1. Annual consumption of meat (kg) and eggs per 1 inhabitant in Poland

ROK	Mięso i podroby				JAJA
	ogółem	w tym mięso bez podrobów			
		wieprzowe	wołowe	drobiowe	
1989	68,6	37,7	16,3	8,4	194
1990	68,6	37,6	16,4	7,6	190
1991	73,2	42,0	15,6	8,2	175
1992	70,3	42,2	12,6	9,1	173
1993	67,5	40,6	11,4	9,4	157
1994	62,6	37,2	9,0	10,6	146
1995	63,4	39,1	8,7	10,2	154
1996	64,7	40,1	8,6	10,2	175
1997	61,7	35,4	8,3	12,9	189
1998	64,7	37,6	8,1	13,1	177
1999	66,8	39,6	7,8	13,9	182
2000	65,4	38,7	7,0	14,5	186
2001	65,9	38,2	5,5	17,0	196
2002	69,5	39,2	5,2	19,8	211
2003	72,1	41,2	5,8	19,7	214
2004	71,8	39,2	5,0	21,0	211-212
2005	71,2	39,0	3,9	23,4	215

Drobiarstwo polskie ma również swój znaczny udział w handlu zagranicznym.

Tabela 2. Polski handel zagraniczny jajami i ich przetworami
Table. 2. Polish foreign trade with the eggs and their products

Wyszczególnienie	2002		2003		2004		2005		2006*	
	ilość	€	ilość	€	ilość	€	ilość	€	ilość	€
EKSPORT										
Jaja świeże mln sztuk	145	4,44	16,7	21,8	491,0	25,3	597,0	30,8	640,0	33,7
Przetwory z jaj w tys. t	0,5	0,5	0,5	1,2	2,2	4,6	3,0	6,3	3,8	7,5
Łącznie w przeliczeniu na świeże jaja	147,2	4,9	147,7	23,0	500	29,9	600	30,8	680,0	31,5
IMPORT										
Jaja świeże mln sztuk	1,0	0,0	1,9	0,2	2,8	0,6	4,2	1,35	4,6	1,8
Przetwory z jaj w tys. t	0,4	1,1	0,0	0,5	0,3	0,8	0,2	0,5	0,2	0,6
Łącznie w przeliczeniu na świeże jaja	2,8	1,1	2,1	0,7	4,0	1,4	4,4	1,5	4,5	1,6

* - szacunek

W latach 2005-2007 eksport jaj z Polski do UE będzie prawdopodobnie nadal opłacalny, gdyż odbudowa produkcji unijnej ze względów technologicznych potrwa dłużej niż w przypadku mięsa drobiowego. Efektem może być ograniczenie podaży na polskim rynku, tym bardziej, że produkcja jaj w Polsce może nieznacznie spaść o 2-3% z uwagi na zmiany związane z integracją z rynkiem unijnym, które spowodują okresowy wzrost kosztów produkcji.

Omówiona powyżej sytuacja polskiego drobiarstwa w świetle rynku UE oraz wymogów przepisów unijnych nasuwa przypuszczenie, że ceny polskich jaj tylko wówczas będą atrakcyjne i konkurencyjne dla Europy, jeśli zejda poniżej średnich cen rynków europejskich. Wysoka cena polskich jaj spowoduje, że zaczną do nas napływać o wiele tańsze jaja holenderskie, duńskie, hiszpańskie, portugalskie i te z Dalekiego Wschodu, a nawet z Ameryki. Mechanizm taki zadziałał na rynku niemieckim i dla ratowania rynku obniżono ceny na jaja z chowu klatkowego, o 21%, co wymogło spadek cen jaj pochodzących z pozostałych systemów utrzymania z wyjątkiem tzw. jaj ekologicznych od kur korzystających z wybiegów.

Okazało się, że konsument zainteresowany jest głównie ceną produktu, a niewielka tylko część społeczeństwa gotowa jest zapłacić za jakość. Natomiast bez wątplenia najtańsze jaja można uzyskać z kurników wyposażonych w tzw. klatki tradycyjne, które przy pełnej mechanizacji i automatyzacji procesów technologicznych dają możliwość obsadzenia 1 m² 18 kurami nioškami w przypadku 3-piętrowych baterii klatek. Multiplikacją tej liczby będzie obsada klatek w konstrukcji np. 10-piętrowej. Doskonałe dopracowanie tech-

niczne konstrukcji, rozwiązań funkcjonujących w kurnikach od kilkudziesięciu lat, zminimalizowanie nakładów pracy ręcznej jest podstawą najlepszej efektywności ekonomicznej. W Polsce, w tych warunkach utrzymywanych jest 80% stad towarowych niosek i rynek „polskich jaj” jest bez trudu wypełniony takimi właśnie jajami.

Jednakże obowiązują już polskich producentów drobiu przepisy ograniczające okres użytkowania klatek tradycyjnych do 2012 r. W tym czasie będą musieli podjąć istotne decyzje, które bez wątpienia wpłyną na liczebność jaj wyprodukowanych w polskich kurnikach. W tym samym okresie duże szanse rysują się dla drobiarzy utrzymujących kury w innych systemach, zalecanych i dopuszczonych do stosowania na fermach, a mianowicie: ściółkowych – z wybiegiem lub bez tzw. alternatywnych oraz w klatkach „wzbogaconych” (lub określanych jako umeblowane).

Tradycyjne technologie chowu ściółkowego stanowią obecnie pozostałe 20% rozwiązań w kurnikach polskich. Systemy te pozwalają zależnie od możliwości finansowych producenta całkowicie zautomatyzować obsługę stada i przy obsadzie 6-7 kur/m² powierzchni użytkowej wyprodukować dobrej jakości jaja konsumpcyjne. Na jakość jaja, poza czynnikami zwierzęcymi (rodzaj stada) i żywieniowymi, duży wpływ ma organizacja toku produkcji i dozór oraz opieka obsługi kurnika. System ściółkowy, jako tradycyjnie stosowany, jest dość łatwo przewidywalny (z pewnym przybliżeniem) w obliczeniach uzyskanego efektu produkcyjnego, a zarazem dochodu.

Znacznie trudniej jest jednak określić dochody właścicieli ferm, którzy zdecydują się po wycofaniu systemów tradycyjnych, wprowadzić do kurników klatki wzbogacone lub tzw. alternatywne metody chowu kur. Pierwszym efektem tych zmian będzie zmniejszenie globalnej produkcji jaj spożywczych z uwagi na ograniczenie obsady powierzchni użytkowej z 18 (lub więcej) do 9 szt/m² w przypadku systemów jednopoziomowych – klatkowych i alternatywnych.

Typ kury nioski został po wielu latach prac genetycznych dostosowany do specyficznych warunków życia w klatce. Zwiększenie powierzchni życiowej w klatce wzbogaconej o ok. 30% spowoduje nie tylko zmiany w zachowaniu się ptaków mających do dyspozycji grzędę, kąpielisko, gniazdo, ale także odmienne zapotrzebowanie na składniki pokarmowe. Wszystkie te czynniki mogą z dużym prawdopodobieństwem znaleźć odbicie w produktywności i zdrowotności kur, a zarazem w dochodzie właściciela fermy.

Należy, bowiem przyjąć, że zwiększenie nakładów inwestycyjnych na budynki i urządzenia oraz zmniejszenie produkcji jaj w przeliczeniu na m² powierzchni użytkowej spowoduje wyższy koszt produkcji jednego jaja. Trudno przewidzieć o ile to jajo będzie droższe, jeśli uwzględni się straty jaj spowodowane zachowaniem kur oraz dodatkowe nakłady na paszę i robociznę. Klatki wzbo-

gacone, z uwagi na swoją konstrukcję, znacznie utrudniają obserwację i kontrolę stada, obligatoryjnie narzuconą dyrektywami unijnymi. Wymagają szeregu dodatkowych czynności przy utrzymaniu czystości gniazd, grzęd, powierzchni pielęgnacyjno-kąpieliskowych i urządzeń do ścierania pazurów. Bardzo poważnym problemem będzie znoszenie jaj w kąpielisku ze ściółką, co spowoduje dodatkowy kłopot z zebraniem ich przez obsługę (także na piętrze), a w konsekwencji przyczyni się do zwiększenia strat.

Najbardziej skomplikowanym wymogiem standardów UE jest zapewnienie kurom w klatkach powierzchni pielęgnacyjnej ze ściółką. Problem ten jest trudny do rozwiązania z powodów techniczno-konstrukcyjnych, a także organizacyjnych dla właściciela fermy. Mechaniczne dostarczenie ściółki do piętrowych klatek, którą trzeba uzupełniać kilkakrotnie w ciągu dnia i usunięcie tej jej części, którą kury zrzucą do kanału nawozowego, stanowi zagadnienie trudne i złożone. Praktycznie nie zostało ono do dziś przez konstruktorów rozwiązane. Dlatego szacowanie wielkości, jakości i opłacalności produkcji jaj z klatek wzbogaconych na tym etapie wiedzy naukowej i praktycznej jest trudne i bez sensu. Podobne wnioski formułują również fachowcy i eksperci zajmujący się drobiarstwem w państwach UE.

Jeszcze większą niewiadomą są tzw. systemy alternatywnego utrzymania kur nieśnych, które niezależnie od wielkości obsady kurników zostawiają znaczną dowolność w stosowaniu rozwiązań technicznych. Zróżnicowanie wyposażenia technologicznego (dyrektywa dopuszcza stosowanie nawet 4 poziomów podłóg rusztowych w przestrzeni kurnika, po spełnieniu określonych warunków) przekłada się automatycznie na jakość uzyskiwanych jaj, a zatem na koszt produkcji i dochód producenta.

Duży nacisk, jaki obecnie w produkcji zwierzęcej, nie tylko drobiarskiej kładzie się na dobrostan sprawił, że niewielkie fermy zajęły się utrzymywaniem kur nieśnych, w najbardziej przyjaznych warunkach chowu naturalnego, z wybiegiem. Pozyskiwane jaja noszą nazwę „organicznych” lub „eko-jaj”. Określenia takie są prawdziwe pod warunkiem zlokalizowania fermy w oddaleniu od dróg i dużych siedlisk ludzkich, zapewnieniu ptakom bezpiecznego przebywania na czystych, zdrowych, uprawianych wybiegach oraz podawaniu paszy wyprodukowanej w oparciu o wartościowe składniki naturalne.

Podsumowanie

Reasumując wszystkie wady i zalety systemów utrzymania, które poprawiają dobrostan ptaków - produkcyjność tych stad jest znacznie mniejsza i koszt uzyskanego jaja jest wyższy. W bogatych społeczeństwach niewielki procent konsumentów jest gotowych płacić za jakość pozyskiwanego tak „eko-jaja”. Należy podkreślić, że deklarowana na opakowaniu jakość jaj, z uwzględnieniem systemu ich produkcji, będzie podlegała weryfikacji niezależnego audytora, jakim jest np. w wielu krajach UE stowarzyszenie o nazwie „Kontrola Alternatywnych Technologii”. Stąd, niezależnie od niewątpliwych walorów „eko-

jaj”, przyszłość polskiej i europejskiej produkcji jaj opierać się będzie na kurnikach w pełni zautomatyzowanych, podlegających okresowej ocenie, a skala tej produkcji zależeć będzie w dużej mierze od polityki rolnej w tym zakresie, przyjętej i narzuconej członkom Unii Europejskiej.

Bibliografia

Dyrektywa Rady Europy 1999/74/EC z dn. 10 lipca 1999 r.

Evans T. 2003. European research take different approaches to layer welfare. *Poultry International*, vol. 42,8; 20-24

GUS – Rocznik Statystyczny 2004 i 2005

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dn. 8.III.2004 r. zmieniające warunki utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich

Wężyk St. Europejskie uwarunkowania ekologicznej produkcji jaj – *Polskie Drobniarstwo* 2004, 7: 42-46